

TOTAL RECALL

ARNOLD
SCHWARZENEGGER

met Peter Petre

2012
Utrecht

Vertrek uit Oostenrijk

Ik ben geboren tijdens een jaar waarin hongersnood heerste. Het was 1947 en Oostenrijk was bezet door de geallieerden die Hitlers Derde Rijk hadden verslagen. In mei, twee maanden voor mijn geboorte, werd Wenen geteisterd door hongerrellen en in Styrië, de zuidoostelijke provincie waar we woonden, was het voedseltekort niet minder nijpend. Jaren later, als mijn moeder me wilde herinneren aan de offers die zij en mijn vader zich in die tijd voor mij hadden getroost, vertelde ze hoe ze het platteland afstruinde en bij elke boerderij om wat boter, een beetje suiker of wat graan bedelde. Soms bleef ze wel drie dagen achter elkaar weg. Hamsteren, noemden ze het, zoals een hamster noten verzamelt; bedelen om voedsel was heel gewoon.

De naam van ons karakteristieke boerendorp was Thal. Het bestond uit slechts een paar honderd gezinnen, waarvan in gehuchten geclusterde huizen en boerderijen door voetpaden en laantjes werden verbonden. De ongeplaveide hoofdweg rees en daalde een paar kilometer over lage alpenheuvels met weiden en de dennenbossen.

Van de Britse troepen die het bevel voerden zagen we weinig. Niet meer dan af en toe een vrachtwagen met soldaten die voorbijkwam. Maar het oosten was bezet door de Sovjets. Van hen waren we ons maar al te goed bewust. De Koude Oorlog was begonnen, en we vreesden allemaal dat de Russische tanks zouden binnenvallen om ons bij het Sovjetrijk in te lijven. De priesters maakten de kerkgangers bang met verhalen over Russische soldaten die baby's in de armen van hun moeders doodschoten.

Ons huis bevond zich boven op een heuvel langs de weg, en toen ik opgroeide, was het ongebruikelijk meer dan twee auto's per dag voorbij te zien komen. Recht tegenover ons stond de ruïne van een oud, middeleeuws kasteel, nog geen honderd meter van onze deur.

Op de volgende heuvel stonden het kantoor van de burgemeester, de katholieke kerk waar we van onze moeder elke zondag de mis bij moesten wonen, het lokale *Gasthaus*, oftewel de herberg, die het sociale hart van

het dorp vormde, en de basisschool, waar mijn één jaar oudere broer Meinhard en ik elke dag naartoe gingen.

Mijn moeder die kleren waste en mijn vader die kolen schepte, zijn mijn vroegste herinneringen. Ik was nog maar drie, maar vooral mijn vader staat me nog helder voor de geest. Hij was een grote, atletisch gebouwde man die het meeste werk zelf deed. Elke herfst werd bij ons een wintervoorraad kolen afgeleverd, een wagenlading vol die voor ons huis werd gestort. Meinhard en ik mochten onze vader altijd helpen de hele berg naar de kelder te sjouwen. We waren altijd apetrots als we hem mochten helpen.

Mijn vader en moeder stamden uit arbeidersgezinnen in het noorden van Oostenrijk, voornamelijk fabrieksarbeiders in de staalindustrie. Ze hadden elkaar ontmoet in de chaos aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, in Mürzzuschlag, waar mijn moeder, Aurelia in het stadhuis werkte, als kantoorbediende van een voedseldistributiecentrum. Ze was begin twintig en oorlogsweduwe. Haar echtgenoot was acht maanden na hun huwelijk omgekomen. Op een ochtend zag ze vanaf haar bureau mijn vader op straat voorbijlopen. Hij was ouder dan zij, achter in de dertig, maar hij was lang en zag er goed uit in zijn uniform van de plattelandspolitie, de gendarmerie. Ze viel op mannen in uniform, en sindsdien keek ze elke dag naar hem uit. Ze zocht uit wanneer hij dienst had en zorgde ervoor op tijd achter haar bureau te zitten. Ze maakten vaak een praatje door het open raam, en soms gaf ze hem eten van wat ze bij zich had.

Hij heette Gustav Schwarzenegger. Ze trouwden eind 1945. Hij was achtendertig; zij drieëntwintig. Mijn vader werd gestationeerd in Thal en kreeg het bevel over vier agenten, die verantwoordelijk waren voor het dorp en het omliggende platteland. Het salaris was maar net genoeg om van rond te komen, maar er was wel een woning bij inbegrepen: het oude boswachtershuis, het *Forsthaus*. De boswachter of *Forstmeister* woonde op de begane grond, en de *Inspektor* en zijn gezin woonden op de bovenverdieping.

Het huis uit mijn kindertijd was een klein, eenvoudig, uit bakstenen opgetrokken gebouw, goed geconstrueerd, met dikke muren en kleine ramen om de alpenwinter buiten de deur te houden. We hadden twee slaapkamers, die beide met een kolenkachel werden verwarmd en een keuken waar we aten, ons huiswerk deden, ons wasten en speelden. De keuken werd verwarmd door mijn moeders fornuis.

Een riolering was er niet. Er was geen douche en ook geen spoeltoilet, alleen een zogenaamde nachtspiegel. De dichtstbijzijnde bron was een halve kilometer verderop, en elke dag moesten we daar water halen, zelfs als het regende of sneeuwde. Dus we gebruikten zo weinig mogelijk water. We vulden een teil met warm water en wasten onszelf met een spons of

een washandje. Mijn moeder waste zich als eerste, daarna mijn vader en daarna waren Meinhard en ik aan de beurt. Dat het water tegen die tijd niet meer zo schoon was, deerde ons niet, zolang we maar niet naar de bron hoefden.

Onze meubels waren van hout, heel eenvoudig, en we hadden een paar elektrische lampen. Mijn vader hield van prenten en antiek, maar toen wij opgroeiden, kon hij zich die luxe niet veroorloven. Muziek en katten brachten wat leven in de brouwerij. Mijn moeder had een citer en zong liedjes voor ons, maar de echte musicus was mijn vader. Hij bespeelde alle blaasinstrumenten: de trompet, de flügelhorn, de saxofoon en de klarinet. Hij componeerde zijn eigen muziek en dirigeerde het orkest van de gendarmerie. Als een politieagent in de provincie overleed, speelde het orkest op de begrafenis. Vaak gingen we 's zomers op zondag naar concerten in het park, waar hij dirigeerde of meespeelde. De meeste familieleden van zijn kant waren muzikaal, maar Meinhard en ik hebben daar weinig van meegekregen.

Ik weet niet meer waarom we katten hadden in plaats van honden. Misschien omdat mijn moeder ervan hield en omdat ze hun eigen kostje op-scharrelden en dus niets kostten. Maar er waren heel veel katten, altijd in groten getale. Ze kwamen en gingen wanneer ze wilden, zochten een behaaglijk plekje om te slapen en vingden muizen op zolder, die ze naar beneden brachten om te laten zien wat een geweldige jagers ze waren. We hadden allemaal onze eigen kat die 's nachts in bed tegen ons aan kroop. Dat was traditie bij ons. Op een bepaald moment hadden we zeven katten. We hielden van onze katten, maar niet te veel want naar de dierenarts gaan als er een ziek was, was er niet bij. Als er een niet meer beter werd of te oud was geworden, duurde het niet lang voordat we een schot uit de achtertuin hoorden, het geluid van mijn vaders dienstpistool. Mijn moeder, Meinhard en ik gingen dan naar buiten om een graf te maken met een klein kruisje erbovenop.

Mijn moeder had een zwarte kat genaamd Mooki, die volgens haar uniek was, hoewel wij niet zagen waarom. Toen ik tien was, had ik een keer ruzie met mijn moeder, omdat ik mijn huiswerk niet wilde doen. Mooki lag in de huiskamer, zoals gewoonlijk opgerold op de bank. Ik moet iets heel stouts gezegd hebben, want mijn moeder hief haar hand op om me een klap in mijn gezicht te geven. Ik zag het aankomen en probeerde de klap af te weren, maar in plaats daarvan raakte ik haar met de achterkant van mijn arm. In een fractie van een seconde was Mooki van de bank. Ze sprong tussen ons in en haalde uit naar mijn gezicht. Ik trok haar van me af en schreeuwde: 'Au! Wat krijgen we nu?' Mijn moeder en ik keken elkaar aan en barstten in lachen uit, ook al liep het bloed langs

mijn wangen. Eindelijk had ze bewijs dat Mooki een bijzonder dier was.

Na de onzekere tijden van de oorlog wilden mijn ouders een stabiele en veilige toekomst voor ons. Mijn moeder was een grote, grofgebouwde vrouw, degelijk en vindingrijk. En ze was ook een traditionele *hausfrau*, die ons huis onberispelijk schoonhield. Ze rolde de tapijten op en schrobde de kale planken op haar knieën met een borstel en zeep, en als ze klaar was wreef ze de boel droog met oude lappen. Onze kleren waren altijd netjes opgehangen en onze lakens en handdoeken zorgvuldig opgevouwen, met messcherp gestreken randen. In de achtertuin had ze bieten, aardappels en bessen geplant, om ons te voeden, en in de herfst deed ze groenten, fruit en zuurkool in dikke glazen potten om in te maken. Als mijn vader om halfeen thuiskwam van het politiebureau had ze het middageten klaar, en dat gold ook met het avondeten als hij stipt om zes uur thuiskwam.

Het huishoudgeld viel ook onder haar beheer. Omdat ze op kantoor had gewerkt, was ze heel georganiseerd en ze was ook goed in schrijven en rekenen. Als mijn vader aan het einde van de maand zijn salaris thuisbracht, gaf ze hem 500 shilling zakgeld. De rest ging naar het huishouden. Ze hield alle correspondentie bij en betaalde de maandelijkse rekeningen. Eén keer per jaar, altijd in december, gingen we met haar winkelen om nieuwe kleren te kopen. Dan namen we de bus naar Graz, een plaatsje dat achter de dichtstbijzijnde bergrug lag, en bezochten we het warenhuis van Kastner & Öhler. Het oude gebouw had maar twee of drie verdiepingen, maar voor ons was het zo groot als een Amerikaans winkelcentrum. Er waren roltrappen en een lift van metaal en glas, zodat we alles konden zien als we naar boven of naar beneden gingen. Mijn moeder kocht alleen het hoogstnoodzakelijke: overhemden, ondergoed, sokken enzovoort, en alles werd de volgende dag netjes in bruin papier verpakt thuisbezorgd. Kopen op afbetaling was iets nieuws, en mijn moeder was blij dat ze elke maand een klein deel van de rekening kon betalen, totdat het hele bedrag voldaan was. Door mensen zoals mijn moeder in de gelegenheid te stellen vaker te winkelen werd de economie gestimuleerd.

Ook als we problemen met onze gezondheid hadden, was zij de aangeezene persoon, hoewel mijn vader degene was die was getraind om met noodgevallen om te gaan. Mijn broer en ik doorliepen alle kinderziekten, van bof tot rode hond en mazelen, en ze leerde gaandeweg. Ze liet zich nergens door tegenhouden. Op een winteravond, toen we nog kleuters waren, had Meinhard longontsteking, en er was geen dokter of ziekenwagen in de buurt. Ik bleef thuis met mijn vader, terwijl mijn moeder Meinhard op haar rug bond en drie kilometer door de sneeuw naar het ziekenhuis in Graz liep.

Mijn vader zat heel wat gecompliceerder in elkaar. Hij kon grootmoedig en liefhebbend zijn, vooral met mijn moeder. Ze hielden intens veel van elkaar. Dat bleek onder meer uit de manier waarop ze hem koffie bracht, uit de kleine cadeautjes die hij haar placht te geven en ook uit de manier waarop hij haar omhelsde en een tikje op haar achterste gaf. En ze deelden hun genegenheid met ons: we kropen vaak tegen hen aan in bed, vooral als het onweerde en we bang waren.

Maar één keer per week, meestal op vrijdagavond, kwam mijn vader dronken thuis. Dan bleef hij tot twee of drie of vier uur 's nachts weg en dronk hij aan zijn vaste tafel in het Gasthaus met de andere dorpelingen, zoals de priester, de schooldirecteur en de burgemeester. Midden in de nacht werden we dan wakker en hoorden we hem stommelen en naar mijn moeder schreeuwen. Zijn woede duurde echter nooit lang. De volgende dag was hij altijd heel lief en aardig, en nam hij ons mee uit lunchen of kwam hij met kleine cadeautjes aanzetten om het goed te maken. Maar als we ons misdragen hadden, kregen we ervan langs, soms met zijn broekriem.

Wij zagen daar niets vreemds in. Elke vader in het dorp sloeg zijn kinderen als hij vond dat ze dat verdienden, en elke vader kwam geregeld dronken thuis. Een van onze burens trok zijn zoon aan zijn oren en sloeg hem met een dunne, flexibele stok die hij in het water had laten weken om de afstraffing nog pijnlijker te maken. Drinken hoorde bij de vriendschap tussen de mannen onderling, die doorgaans goedmoedig van karakter was. Soms werden de vrouwen en kinderen ook uitgenodigd in het Gasthaus. Als kinderen vonden we het altijd een eer om bij de volwassenen te mogen zitten en op een toetje getrakteerd te worden. Soms mochten we in het zaaltje ernaast. Dan kregen we een kleine Coca-Cola, we speelden bordspelletjes en bladerden door tijdschriften of keken televisie. Rond middernacht zaten we er nog steeds. Dit is fantastisch, dachten we.

Pas jaren later begreep ik hoeveel bitterheid en angst er onder al die *Gemütlichkeit* school. We groeiden op tussen mannen die zich mislukt voelden. Hun generatie was de Tweede Wereldoorlog begonnen en had verloren. Tijdens de oorlog was mijn vader weggegaan bij de gendarmerie om in het Duitse leger politieman te worden. Hij had in België, Frankrijk en Noord-Afrika gediend, waar hij malaria had opgelopen. In 1942 was hij tijdens de bloedigste veldslag van de oorlog, het beleg van Leningrad, bijna gevangengenomen. Het gebouw waarin hij zich bevond werd door de Sovjets gebombardeerd. Drie dagen lag hij onder het puin begraven. Zijn rug was gebroken en hij had granaatscherven in beide benen. Hij lag maandenlang in een Pools ziekenhuis, voordat hij zover was hersteld dat hij kon terugkeren naar Oostenrijk en weer bij de politie kon werken. En wie weet

hoe lang het heeft geduurd voor hij van zijn geestelijke wonden was genezen, na alles waar hij getuige van was geweest? Ik hoorde ze er weleens over praten als ze dronken waren en kon me voorstellen hoe pijnlijk het voor hen was. Ze waren niet alleen verslagen, maar ook bang dat de Sovjets hen op een dag zouden komen halen om Moskou of Stalingrad weer op te bouwen. Ze waren kwaad. Ze probeerden hun woede en gevoelens van vernedering te onderdrukken, maar de teleurstelling zat hun tot op het bot. Stel je voor: jou wordt beloofd dat je deel zult uitmaken van een groot, nieuw rijk. Elk gezin krijgt alles wat zijn hart begeert. Maar in plaats daarvan keer je terug naar een land dat in puin ligt. Er is bijna geen geld, voedsel is schaars en alles moet opnieuw worden opgebouwd. De geallieerden zijn er nog, dus je hebt zelfs in je eigen land niets meer te zeggen. En het ergste van alles is dat je bij niemand je ervaringen kwijt kunt. Hoe kun je omgaan met zo'n enorm trauma als je er met niemand over mag praten?

Het Derde Rijk had officieel opgehouden te bestaan. Alle ambtenaren, ook de leerkrachten en politieagenten, moesten een proces dat de Amerikanen 'nazizuivering' noemden, doorlopen. Je werd ondervraagd, en je dossier werd nageplozen om te zien of je tot de kern had behoord of in een positie was geweest om oorlogsmisdaden te plegen. Alles wat met het nazitijdperk te maken had, werd geconfisqueerd: boeken, films, posters, zelfs persoonlijke dagboeken en foto's. Alles moest worden ingeleverd. De oorlog moest uit ieders geheugen worden gewist.

Meinhard en ik waren ons van dit alles slechts vaag bewust. We hadden thuis een prachtig plaatjesboek waarmee we 'priestertje' speelden. We deden net alsof het de Bijbel was, want het was veel groter dan onze familiebijbel. Een van ons stond met het boek open, terwijl de ander de mis opdroeg. Maar het boek was in feite een zelfdoealbum waarin de verworvenheden van het Derde Rijk werden geprezen. Het boek was in categorieën opgedeeld, zoals openbare werken, de bouw van tunnels en dammen, Hitlers toespraken, grote nieuwe schepen, nieuwe monumenten, en de grote veldslagen in Polen. Elke categorie was voorzien van lege, genummerde pagina's, en als je naar de winkel ging en iets kocht of in een oorlogsobligatie investeerde, dan kreeg je een foto die je bij het overeenkomstige nummer in je boek kon plakken. Als je de verzameling compleet had, won je een prijs. Ik hield vooral van de plaatjes van de indrukwekkende treinstations en de krachtige stoom puffende locomotieven, en ik was betoverd door de afbeelding van twee mannen die op een open handkar een hefboom op en neer bewogen om over de rails vooruit te komen. Dat leek me het toppunt van avontuur en vrijheid toe.

Meinhard en ik hadden geen idee wat het allemaal betekende, maar op een dag toen we weer priestertje wilden spelen was het album er niet meer.

We zochten overal. Uiteindelijk vroeg ik mijn moeder waar het prachtige boek gebleven was. Tenslotte was het onze bijbel! Alles wat ze zei was: 'We hebben het moeten inleveren.' Later vroeg ik mijn vader weleens naar de oorlog, en stelde hem vragen over wat hij had meegemaakt. Zijn antwoord was altijd hetzelfde: 'Er valt niets over te zeggen.'

Zijn antwoord op het leven was discipline. Onze dagindeling stond vast en daar kon niet aan worden getornd: om zes uur stonden we op en moesten Meinhard en ik melk halen bij de dichtstbijzijnde boerderij. Toen we wat ouder waren en aan sport deden, moesten we behalve klusjes in huis ook lichamelijke oefeningen doen en moesten we ons ontbijt verdienen met buikspieroefeningen. Als we 's middags ons huiswerk af hadden en onze klusjes hadden gedaan, moesten we van mijn vader voetballen, hoe slecht het weer ook was. Als we het niet goed deden, foeterde hij ons uit.

Ook onze hersenen moesten getraind worden, vond mijn vader. Na de mis op zondag nam hij het hele gezin mee eropuit. We bezochten een ander dorp, gingen naar een toneelstuk of keken toe als hij optrad met het politieorkest. 's Avonds moesten we opschrijven wat we die dag hadden meegemaakt. Op zijn minst tien pagina's. We kregen ons verslag terug met rode strepen en als we een spelfout hadden gemaakt, moesten we het woord vijftig keer overschrijven.

Ik hield van mijn vader en wilde zijn zoals hij. Toen ik nog heel klein was, heb ik een keer zijn uniform aangetrokken en ben op een stoel voor de spiegel gaan staan. Het jasje hing als een gewaad tot bijna op mijn tenen, en zijn pet viel op mijn neus. Maar mijn vader had geen geduld met onze problemen. Als we een fiets wilden hebben, zei hij dat we het geld ervoor maar zelf moesten verdienen. Ik voelde me nooit goed, sterk of slim genoeg. Hij liet nooit na me erop te wijzen dat er altijd ruimte was voor verbetering. Veel zonen zouden onder zo'n veeleisende vader gebukt zijn gegaan, maar ik had geen moeite met de discipline. Het werd mijn drijvende kracht.

Meinhard en ik waren dikke vrienden. Totdat ik op mijn achttiende bij het leger ging, deelden we dezelfde slaapkamer en dat zou ik niet anders gewild hebben. Ook nu nog voel ik me beter op mijn gemak als ik een tijdje met iemand kan kletsen, voordat ik in slaap val.

We probeerden elkaar altijd de loef af te steken, zoals broers nu eenmaal doen, en we streefden altijd naar de goedkeuring van onze vader, die zelf natuurlijk ook een competitieve atleet was. Hij zette een parcours voor ons uit en zei: 'Laat maar eens zien wie van jullie de beste is.' Wij waren groter dan de meeste andere jongens, maar omdat ik een jaar jonger was, legde ik het bij directe confrontaties meestal af tegen Meinhard.

Ik bleef voortdurend op zoek naar manieren om de overhand te krijgen.

Meinhardt's zwakke plek was dat hij bang was in het donker. Op zijn tiende had hij met de basisschool in ons dorp afgerond en hij ging naar de *Hauptschule*, de middelbare school, aan de andere kant van de bergrug in Graz. Om daar te komen, moest hij met het openbaar vervoer, en de bushalte was twintig minuten lopen van ons huis. Het probleem voor Meinhardt was dat de school op de korte winterdagen pas na zonsondergang uitging en hij in het donker van de bushalte naar huis moest lopen. Dat durfde hij niet in zijn eentje, dus het was mijn taak om naar de bushalte te gaan en hem op te halen.

Eerlijk gezegd was ik zelf ook wel een beetje bang om alleen in het donker te lopen. Ik was tenslotte pas negen. Straatlantaarns waren er niet, en het was 's nachts pikdonker in Thal. De wegen en paden liepen door naaldbossen zoals in de sprookjes van Grimm, en de bomen stonden zo dicht op elkaar dat het zelfs overdag nog donker was. Al die griezelverhalen, die ik mijn eigen kinderen nooit zou voorlezen, vormden onderdeel van onze cultuur en werden ons met de paplepel ingegoten. Achter elke boom kon een heks, een wolf of een monster staan, loerend op onschuldige kinderen. Doordat mijn vader politiemans was, werden die angsten ook nog eens gevoed. Soms nam hij ons mee op patrouille, en dan vertelde hij dat hij op zoek was naar een of andere misdadiger of moordenaar. Als we bij een vrijstaande hooischuur in een weiland kwamen, liet hij ons buiten wachten, terwijl hij zijn pistool trok en keek of het binnen veilig was. Of het nieuws ging rond dat hij en zijn mannen een dief in de kraag hadden gevat. Dan haastten we ons naar het bureau om de man daar te zien zitten, met handboeien aan een stoel gebonden.

Naar de bushalte lopen was geen kwestie van eenvoudig de weg volgen. Het voetpad kronkelde langs de kasteelruïnes en slingerde van daar heuvelafwaarts langs de rand van het bos. Op een avond liep ik over het pad, mijn ogen op de bomen gericht, speurend naar mogelijke bedreigingen, toen er plotseling uit het niets een man voor me opdook. In het fletse maanlicht kon ik nog net de omtrek van zijn lichaam en zijn oplichtende ogen onderscheiden. Ik schreeuwde en stond als aan de grond genageld. Het bleek een gewone landarbeider op weg naar huis te zijn, maar als het een kobold of zoiets was geweest, dan was het met me gedaan geweest.

Ik onderdrukte mijn angst, want ik wilde bewijzen dat ik sterker was. Het was van het grootste belang dat ik mijn ouders liet zien dat ik dapper was en mijn broer niet, ook al was hij dan een jaar en veertien dagen ouder dan ik.

Die vastbeslotenheid wierp vruchten af. Van mijn vader kreeg ik elke week vijf shilling om Meinhardt op te halen. En mijn moeder profiteerde van mijn onverschrokkenheid door me elke week naar de boerenmarkt te

sturen om groenten te kopen. De weg daarnaartoe voerde door weer een ander donker bos. Ook daarmee verdiende ik vijf shilling per week, die ik vrolijk uitgaf aan ijsjes of mijn postzegelverzameling.

Het nadeel was echter dat mijn ouders Meinhard in bescherming namen en ik minder aandacht kreeg. Tijdens de zomervakantie van 1956 werd ik naar de boerderij van mijn peetmoeder gestuurd om daar te werken, mijn broer mocht echter thuisblijven. De fysieke arbeid deed me goed, maar ik voelde me buitengesloten toen ik bij mijn thuiskomst hoorde dat ze met Meinhard op een reisje naar Wenen hadden gemaakt.

Gaandeweg groeiden we uit elkaar. Ik las de sportpagina's van de krant en leerde de namen van de sporters uit mijn hoofd. Meinhard daarentegen spelde *Der Spiegel*, het Duitse equivalent van *TIME-magazine*. In onze familie was dat een primeur. Hij leerde de naam en het bevolkingsaantal van elke wereldstad en de lengte van elke belangrijke rivier ter wereld. Hij leerde het periodieke systeem en chemische formules uit zijn hoofd. Hij stampte het ene na het andere feit in zijn hoofd, en vroeg mijn vader voortdurend hem op zijn kennis te testen.

Tegelijk ontwikkelde Meinhard een afkeer van fysieke arbeid. Hij hield er niet van zijn handen vuil te maken. Elke dag wilde hij een schoon wit overhemd aan naar school. Mijn moeder ging erin mee maar klaagde bij mij: 'Ik dacht dat ik mijn handen vol had aan de witte hemden van je vader. Nu krijg ik die van hém er ook nog eens bij.' Het was al snel een uitgemakte zaak dat Meinhard later een kantoorbaan zou krijgen, en misschien zelfs wel ingenieur zou worden, terwijl voor mij een toekomst als arbeider was weggelegd, omdat ik het helemaal niet erg vond om mijn handen vuil te maken. 'Wil je later monteur worden?' vroegen mijn ouders. 'Wat denk je van meubelmaker?' Of ze dachten dat ik net als mijn vader politieagent zou worden.

Maar ik had andere plannen. Op de een of andere manier had ik het in in mijn hoofd gehaald dat ik thuishoorde in Amerika. Daar was niets on-dubbelzinnigs aan. Gewoon... Amerika. Waar het precies vandaan kwam weet ik niet. Misschien was het om aan de strijd om het bestaan in Thal en mijn vaders ijzeren regels te ontkomen, of misschien was het de opwind-ing van elke dag naar Graz gaan, waar ik net in de vijfde klas van de Hauptschule was begonnen. Vergeleken met Thal was Graz een wereldstad, compleet met auto's, winkels en trottoirs. Er waren daar weliswaar geen Amerikanen, maar de Amerikaanse cultuur sijpelde door in die van ons. Alle kinderen speelden cowboytje en indiaantje. We zagen beelden van Amerikaanse steden, snelwegen en bekende plekken in onze lesboeken en in de korrelige zwart-witdocumentaires op de ratelende filmprojector in onze klas.

Belangrijker was dat we wisten dat we Amerika nodig hadden voor onze veiligheid. De Koude Oorlog was in Oostenrijk maar al te goed merkbaar. Als er weer eens een crisis was, moest mijn vader zijn rugzak pakken en naar de grens met Hongarije negentig kilometer verderop afreizen om de troepen daar te versterken. Een jaar eerder, in 1956, toen de Sovjets de Hongaarse revolutie hadden neergeslagen, had hij de leiding over de gang van zaken bij de vlucht van honderden mensen naar onze gebieden. Hij richtte de vluchtelingenkampen in en hielp de vluchtelingen op weg naar hun eindbestemming. Sommigen wilden naar Canada; anderen wilden in Oostenrijk blijven; en natuurlijk waren er heel veel die naar Amerika wilden. Hij en zijn mannen werkten met de families en hij nam ons, de kinderen, mee om te helpen met het uitdelen van soep. Dat maakte een diepe indruk op me.

We leerden meer over de wereld in het NonStop Kino, een cineac met doorlopende voorstelling nabij het grote plein in het centrum van Graz. De film van een uur werd de hele dag herhaald. Het begon altijd met in het Duits nagesynchroniseerde internationale nieuwsberichten, gevolgd door *Mickey Mouse* of een andere tekenfilm en ten slotte reclames voor de diverse winkels in Graz. Helemaal aan het eind was er muziek, en dan begon alles weer van voren af aan. De NonStop was niet duur, een paar shilling, en met elk nieuwsbericht werden we vergast op een nieuw wonder: Elvis Presley die *Hound Dog* zong. Een toespraak van president Dwight Eisenhower. Opnames van straalvliegtuigen en gestroomlijnde Amerikaanse auto's en filmsterren. Dat zijn de beelden die ik me herinner. Maar er zaten natuurlijk ook saaie onderwerpen tussen, en soms begreep ik er niet veel van, zoals de crisis rond het Suezkanaal in 1956.

Amerikaanse films maakten een nog veel diepere indruk. De eerste film ooit die ik met mijn broer Meinhard zag was een Tarzan-film met Johnny Weissmuller. Ik dacht dat hij dwars door de bomen en het scherm de bioscoop in zou zwaaien. Dat een mens als een aap door de bomen kon zwaaien en met leeuwen en chimpansees kon praten fascineerde me, evenals de relatie tussen Tarzan en Jane. Het leek me een goed leven. Meinhard en ik hebben de film een paar keer gezien.

De twee bioscopen die we altijd bezochten, stonden tegenover elkaar in de grootste winkelstraat van Graz. De meeste films waren westerns, maar er waren ook komedies en drama's. Het enige probleem was de strenge filmkeuring. Een politieagent controleerde je leeftijd. Voor een film met Elvis moest je dertien zijn. Daar kwamen we zonder veel moeite in, maar mijn favoriete films, zoals westerns, gladiator- en oorlogsfilms, waren voor boven de achttien, en dan kostte het veel meer moeite om binnen te

komen. Soms was de man achter de kassa zo vriendelijk me te laten wachten totdat de film was begonnen. Dan knikte hij met zijn hoofd in de richting van de rij waar de politieagent stond. En soms wachtte ik bij een van de uitgangen aan de zijkant en liep ik achterwaarts de zaal binnen.

Het geld voor de film had ik verdiend met mijn eerste zakelijke avontuur. De zomer daarvoor, in 1957, had ik ijsjes verkocht aan de Thalersee. De Thalersee was een openbaar park, een prachtig meer tussen de heuvels aan de oostkant van Thal. Vanaf ons huis was het maar vijf minuten lopen. Vanuit Graz was het meer makkelijk te bereiken, en 's zomers kwamen duizenden mensen er om te zwemmen, roeien, sporten of gewoon te ontspannen. Als het 's middags warmer werd, kregen ze dorst, en toen ik een lange rij op het terras voor de ijscokar zag staan, rook ik geld. Het park was zo groot dat je zomaar tien minuten onderweg kon zijn om een ijsje te halen. Tegen de tijd dat je terug was bij je plekje, was je ijsje half gesmolten. Ik ontdekte dat ik een doos vol ijsjes voor 1 shilling per stuk kon kopen. Als ik daarmee het meer rondging, kon ik ze voor 3 shilling weer verkopen. De ijscoman was blij met de extra verkoop en gaf me zelfs een koelbox waarin de ijsjes koud bleven. Met de ijsverkoop verdiende ik zo'n 150 shilling (ongeveer 5 euro) op een middag, en ik werd nog bruin ook, omdat ik de hele dag in mijn korte broek buiten liep.

De verdiensten uit de ijsjesverkoop droogden uiteindelijk op, en het beviel me maar niets om opeens geen geld meer te hebben. De oplossing die ik in de herfst bedacht, was bietsen. Ik glipte weg uit school en liep door de hoofdstraat van Graz, op zoek naar een sympathiek gezicht. Dat kon een man van middelbare leeftijd zijn of een student. Of een boerin die in de stad boodschappen kwam doen. Ik sprak haar aan en zei: 'Neemt u me niet kwalijk, maar ik heb mijn geld en busabonnement verloren en ik moet naar huis.' Soms werd ik afgepoeierd, maar vaak zei ze zoiets als '*Du bist so dumm!*' of 'Dat is niet zo handig van je'. Dan wist ik dat ik beet had, want het volgende moment zuchtte ze en zei: 'Nou, hoeveel heb je nodig?' 'Vijf shilling.'

'Goed,' zei ze dan.

Ik vroeg de boerin in kwestie altijd haar adres op te schrijven, zodat ik haar kon terugbetalen. Meestal was het antwoord: 'Nee, hoor, dat hoeft niet. Maar wees de volgende keer wat voorzichtiger.' Soms kreeg ik inderdaad een adres. Maar ik was natuurlijk niet van plan het geld terug te betalen. Op een goede dag bedelde ik wel 100 shilling bij elkaar. Dat is ongeveer 3 euro. Genoeg om flink uit de band te springen in de speelgoedwinkel en de bioscoop!

Mijn plan was echter niet erg waterdicht. Een kind alleen op straat onder schooltijd was verdacht. En veel mensen in Graz kenden mijn vader.

Het kon niet lang uitblijven. Op een dag kreeg hij het te horen. 'Ik zag uw zoon vandaag op straat. Hij vroeg een vrouw om geld.' Dat gaf een hoop heibel thuis. Ik kreeg er duchtig van langs, en daarmee werd mijn carrière als oplichter in de kiem gesmoord.

Die vroege uitstapjes buiten de grenzen van Thal wakkerden mijn dromen aan. Ik raakte er vast van overtuigd dat ik bijzonder was en bestemd voor iets groters. Ik wist dat ik ergens de beste in zou kunnen zijn, ook al wist ik toen nog niet waarin, en dat ik op een dag beroemd zou zijn. Amerika was het grootste, machtigste land van de wereld, dus daar wilde ik naartoe.

Het is heel gewoon dat een jongetje van 10 zulke grootse dromen heeft. Maar de gedachte ooit naar Amerika te gaan, kwam als een openbaring. Ik nam die gedachte heel serieus en praatte er veel over. 'Ik ga naar Amerika,' zei ik tegen een meisje bij de bushalte. Ze was een paar jaar ouder dan ik. Ze keek me aan en zei: 'Ja, dat zal wel, Arnold.' De andere kinderen raakten gewend aan mijn Amerika-verhalen en vonden me maar vreemd, maar dat weerhield me er niet van om er met iedereen over te praten: mijn ouders, mijn leerkrachten, mijn burens.

De Hauptschule was geen school voor wereldleiders in de dop. Het was een algemene middelbare school, waar kinderen werden voorbereid op een arbeidzaam leven. Jongens en meisjes kregen gescheiden les, in afzonderlijke vleugels van het gebouw. We kregen vakken als rekenen, natuurkunde, aardrijkskunde, geschiedenis, godsdienst, moderne talen, handenarbeid, muziek, enzovoort, maar het niveau lag een stuk lager dan op de betere scholen, waar kinderen werden klaargestoomd voor de universiteit of een hogere technische opleiding. Na de Hauptschule ging je meestal door naar het beroepsonderwijs of ging je direct aan het werk, al dan niet als leerling. Dat nam niet weg dat de leerkrachten er alles aan deden ons zo veel mogelijk bij te brengen en ons leven zo veel ze konden te verrijken. Ze lieten films zien, nodigden operazangers uit, lieten ons kennismaken met literatuur, kunst, enzovoort.

Ik was zo nieuwsgierig naar de wereld dat school geen probleem voor me was. Ik leerde de lessen, deed mijn huiswerk en haalde gemiddelde cijfers. Lezen en schrijven ging me niet makkelijk af; ik had er meer moeite mee dan de meesten van mijn klasgenoten. Maar rekenen vond ik helemaal niet moeilijk; ik vergat nooit een getal en kon goed hoofdrekenen.

De discipline op school verschilde weinig van die van thuis. De leraren sloegen minstens even hard als onze ouders. Als een kind werd betrappt bij het afpakken van iemands pen, werd hij door de schoolpriester zo hard met het catechismusboek geslagen dat zijn oren nog uren nasuisden. De rekenleraar sloeg een vriendje van me zo hard op de achterkant van zijn hoofd

dat die met zijn gezicht tegen zijn lessenaar sloeg en twee voortanden brak. Ouderavonden waren destijds het tegenovergestelde van die van vandaag, nu scholen en ouders er alles aan doen om de kinderen niet in verlegenheid te brengen. We zaten met zijn dertigen achter onze lessenaars. ‘Hier is jullie huiswerk,’ zei de leraar dan. ‘Daar kunnen jullie de komende uren aan werken, terwijl jullie ouders de school bezoeken.’ Om de beurt kwamen de ouders binnen: de boerin, de fabrieksarbeider. Telkens herhaalde zich hetzelfde tafereel. Ze begroetten de leraar met groot respect, gingen naast hem aan zijn bureau zitten, waar hij ze werk van hun kind liet zien en vertelde hoe dat het op school deed. Vervolgens hoorde je de vader zeggen: ‘Maar hij is weleens lastig?’ Met een boze blik op zijn zoon stond hij op, gaf zijn kind een geduchte draai om zijn oren en keerde terug naar het bureau van de leraar. Alle kinderen zagen het aankomen en lachten stiekem.

Op een gegeven moment hoorde ik mijn vader op de trap. Ik herkende zijn voetstappen aan zijn politielarzen. Hij verscheen in zijn uniform in de deuropening, en deze keer stond de leraar op om zijn respect te tonen; hij was tenslotte het hoofd van de politie. Ze namen plaats en praatten, en dan was het mijn beurt. Mijn vader keek naar me en kwam naar me toe, greep me bij mijn haar met zijn linkerhand en haalde uit met zijn rechter: *klets!* Zonder een woord te zeggen liep hij de klas uit.

Het was geen makkelijke tijd. Het leven was vaak hard. Tandartsen gebruikten bijvoorbeeld nog geen verdoving. Als je in een dergelijke harde omgeving opgroeit, kun je voor de rest van je leven veel beter omgaan met fysiek ongemak, zelfs lang na die harde tijden. Toen Meinhard een jaar of veertien was en iets thuis hem niet beviel, liep hij weg. ‘Ik denk dat ik weer ga weglopen,’ zei hij dan tegen me. ‘Niets vertellen, hoor.’ Hij deed wat kleren in zijn schooltas, zodat het niemand op zou vallen, en ging ervandoor.

Mijn moeder was buiten zichzelf van bezorgdheid. En mijn vader zag geen andere mogelijkheid dan al zijn collega’s van de naburige politiebureaus te vragen naar zijn zoon uit te kijken. Het was een heel effectieve manier van rebelleren als je vader het hoofd van politie was.

Na één of twee dagen kwam Meinhard doorgaans wel weer boven water. Meestal zat hij ondergedoken bij een familielid, en soms gewoon bij een vriend die een kwartiertje verderop woonde. Het verbaasde me altijd dat er geen straf volgde. Misschien probeerde mijn vader de situatie op die manier juist te bezweren. Hij had in zijn werk genoeg weglopers meegeemaakt en wist dat straf het probleem waarschijnlijk alleen maar zou verergeren. Maar ik durf te wedden dat zijn zelfbeheersing tot het uiterste op de proef werd gesteld.

Ik wilde op een ordelijke manier het huis uit te gaan. Omdat ik nog een kind was, besloot ik dat ik het beste onafhankelijk kon worden door voor

mezelf te zorgen en mijn eigen geld te verdienen. Ik was bereid elk soort werk aan te pakken. Ik had er geen bezwaar tegen een schep te pakken en te graven. Tijdens een zomervakantie had een man in het dorp me een baantje bezorgd in de glasfabriek van Graz, waar hij zelf ook werkte. Mijn werk bestond eruit een grote berg gebroken glas in een container op wielen te scheppen en deze vervolgens naar de andere kant van de fabriek te duwen om het glas daar in een smeltvat te storten. Aan het einde van elke dag werd ik in contant geld uitbetaald.

De volgende zomer hoorde ik dat er werk was in een houtzagerij in Graz. Ik nam mijn schooltas en pakte wat brood met boter in voor de lunch. Er ging een bus tot aan de zagerij. Ik verzamelde al mijn moed en vroeg naar de eigenaar.

Ze brachten me naar zijn kantoor, met schooltas en al, en daar zat de eigenaar in zijn stoel.

‘Wat wil je?’ vroeg hij.

‘Ik zoek werk.’

‘Hoe oud ben je?’

‘Veertien.’

‘Wat wil je doen?’ vroeg hij. ‘Je hebt nog niets geleerd.’

Maar hij bracht me toch naar de binnenplaats en stelde me voor aan een paar vrouwen en mannen die aan een machine werkten die houtafval verwerkte tot aanmaakhoutjes. ‘Hier kun je aan de slag,’ zei hij.

Ik kon meteen beginnen en werkte de rest van de vakantie op de binnenplaats van de houtzagerij. Een van mijn taken was grote bergen zaagsel in vrachtwagens te scheppen, die dat weer afvoerden. Daar verdiende ik 1.400 shilling mee, omgerekend 50 euro. Dat was niet slecht voor die tijd. Waar ik nog het trotst op was, was wel dat ik, hoewel ik nog een kind was, hetzelfde loon kreeg als een volwassene.

Ik wist precies wat ik met het geld zou doen. Mijn hele leven al had ik de afdankertjes van Meinhard gedragen; eigen kleren had ik nog nooit gehad. Ik was gaan sporten – ik zat in het schoolvoetbalteam – en dat jaar kwamen de eerste trainingspakken in de mode: lange zwarte broeken en zwarte jacks met een ritssluiting. Ik was er weg van en liet mijn ouders tijdschriften met plaatjes van sporters in trainingspakken zien. Maar zij vonden het weggegooid geld. Dus was een trainingspak het eerste wat ik kocht. Van het geld dat ik overhield, kocht ik een fiets. Voor een nieuwe had ik niet genoeg geld, maar in Thal was een man die fietsen maakte van gebruikte onderdelen. Zo’n fiets kon ik me wel veroorloven. Ik was de enige thuis die een fiets had. Mijn vader had de zijne na de oorlog geruild voor voedsel en had nooit een andere gekocht. Ook al was mijn fiets niet perfect, die twee wielen waren een symbool van vrijheid voor me.